

Curator statement *Nature of Hope*

De elfde Architectuur Biënnale Rotterdam (IABR), *Nature of Hope*, onderzoekt de condities die nodig zijn om architectuur richting ecologische waarden te bewegen. Werken aan complexe opgaves en het leggen en uitbreiden van relaties zijn een basisuitgangspunten van de hedendaagse architectuurpraktijk. In de ontwerpdisciplines is men niet alleen bekwaam in het analyseren, verbeelden en visualiseren van alternatieve manieren van leven, maar ook in het ontrafelen van complexe relaties en het bieden van hoopvolle en uitvoerbare toekomstbeelden. Gezien de huidige omstandigheden op onze planeet is het noodzakelijk dat deze vaardigheden breed worden toegepast, om de discipline te veranderen in een regeneratieve architectuur die vanaf de bodem ontstaat.

De centrale thema's van de IABR 2024 – *natuur en hoop, bodem en relaties* – berusten op het inzicht dat er de transformatieve kracht ligt in ontwerp praktijken, die erkennen dat mensen en materialen deel uitmaken van gezamenlijke ecosystemen, die diepgeworteld zijn in gesitueerde geschiedenissen en maatschappelijke structuren, en die relaties tussen mens en natuur erkennen als wederkerig. *Nature of Hope* viert deze collectieve, wereldwijde inspanningen die in en middels de architectuurdiscipline substantiële ecologische en maatschappelijke veranderingen bewerkstelligen.

De aard van het probleem

In het kader van de verschillende crises die momenteel gelijktijdig plaatsvinden – klimatologische rampen, verlies aan biodiversiteit, oorlog, voedselonzekerheid, gebrek aan betaalbare huisvesting, toenemende (maatschappelijke) ongelijkheid en politieke polarisatie, om er maar een paar te noemen – is het moeilijk om hoopvol naar de toekomst te kijken. De genoemde problemen zijn systemisch, onderling verbonden en door mensen veroorzaakt, wat tegelijkertijd betekent dat ze ongedaan kunnen worden gemaakt. De benodigde oplossingen zijn echter complex en ingewikkeld. Gedreven door economische winst, efficiëntie en groei worden hoopvolle verhalen en zinvolle alternatieven veelal overschaduwed door ongenueanceerde en eenzijdige oplossingen. Onder druk van urgente crises raken zelfs goede bedoelingen en de aanmoediging van ecologische integriteit gemakkelijk verweven met de uitbuitende en koloniale patronen die het moderne tijdperk hebben bepaald.

Deze historisch gegroeide patronen gedijen ook vandaag de dag nog en komen weer aan de oppervlakte vanwege de urgentie van de klimaattransitie. Om aan de Europese vraag naar energie te voldoen worden Marokkaanse woestijnsteden bijvoorbeeld volgebouwd met zonnekrachtcentrales, waarbij inheemse gemeenschappen worden verdreven. Ruwe mineralen en 'goedkope' arbeidskrachten worden uit grondstofrijke gebieden overal ter wereld gehaald, zoals Chili en Congo en binnenkort Portugal, om aan de groeiende vraag naar batterijen voor elektrische auto's te kunnen voldoen. Geopolitieke conflicten hebben steeds vaker betrekking op de controle over natuurlijke hulpbronnen, waar niet het algemeen belang bij is gediend: waterinfrastructuren worden bijvoorbeeld als wapens ingezet, waardoor de watertekorten die het gevolg zijn van de klimaatcrisis verergeren.

Zelfs de beste biodiversiteits- en klimaatactieprogramma's hebben vaak te lijden onder een hardnekkige, cultureel bepaalde hang naar meetbare resultaten. In plaats van bestaande ecosystemen te versterken en diverser te maken, zijn ze vaak gericht op herbeplantingsprojecten die door aantallen, volumes en

monoculturen worden gedreven. Andere actieprogramma's zijn gericht op die natuurlandschappen die de grootste biodiversiteit hebben, het toegankelijkst zijn of in een eenduidig verhaal passen. Daarbij worden de verscheidenheid van en de nuances van wat de natuur zou kunnen zijn terzijde geschoven.

Ook hedendaagse architectuur zit gevangen in soortgelijke paradigma's van extractie en groei. Ruimtelijke ontwerp praktijken worden vaak gedegraded tot instrumenten voor speculatie en economische expansie. De bouwindustrie is een van de meest CO₂-intensieve industrieën die er zijn, en daar draagt de productie van architectuur zeker aan bij. Maar de architectuurdiscipline kan een andersoortige relatie met materialen en gemeenschappen ontwikkelen, en zo zorgen dat de afname CO₂-uitstoot versnelt en de vernietiging van ecosystemen wordt vertraagd. Ruimtelijk ontwerpers beschikken over de middelen die nodig zijn om niet alleen ruimten, maar ook de condities en infrastructuren van de praktijk te ontwerpen en te hervormen. De discipline beschikt over een unieke reeks ruimtelijke, coöperatieve en relationele vaardigheden en zou, als onderdeel van een uitgebreid kennisnetwerk, fundamentele transformaties teweeg kunnen brengen – als ze zich zou openstellen voor, en in verbinding treden met, ecologische, inheemse en feministische praktijken.

Hoop in meerstemmigheid

Er zijn talrijke manieren om het bestaan en samenleven van menselijke en niet-menselijke wezens te beschermen: via een bredere toepassing van milieubeleid en -wetgeving, de herintroductie en vernieuwing van circulaire bouwtechnologieën, het gebruik van lokale en *bio-based* materialen, en de erkenning van andere dan monetaire waarden, zoals het afremmen van groei en vormen van economie ten gunste van het algemeen welzijn (*economy of the common good*). Deze vormen van zijn en doen zijn gesitueerd, kennen elk hun eigen methoden en zijn afgestemd op specifieke lokale omstandigheden, terwijl ze mondiale uitdagingen het hoofd bieden. Ze zijn vaak te vinden in de barsten van het systeem, want waar het systeem faalt, kunnen hoopgevend alternatieven ontstaan – al dan niet uit noodzaak. Ze bevinden zich op een uiteenlopend spectrum: van de toepassing van geheel nieuwe technologieën en talen, tot het herstel van traditionele praktijken die gebaseerd zijn op regeneratieve relaties met de omgeving. Afzonderlijk lijken deze pogingen misschien te klein of te gefragmenteerd om de enorme uitdagingen die voor ons liggen aan te gaan. Maar allemaal bij elkaar – in hun verschillende vormen en met hun verschillende stemmen – vormen ze een netwerk van praktijken die actief vorm geven aan de grondslagen en infrastructuren van de hoopvolle 'toekomst in ontwikkeling'.

Een groeiende opgave voor architectuur

Een toenemend aantal ontwerpers maakt gebruik van deze verschillende soorten kennis; ze dagen de architectuur uit om haar interdisciplinaire aard te omarmen. Deze ontwerpers benutten in uiteenlopende situaties vaardigheden, tactieken en hulpmiddelen die traditioneel geen deel uitmaken van het repertoire van de architect. De toenemende pluraliteit van (ontwerp)oplossingen voor urgente maatschappelijke en ecologische problemen wijst op een verschuivende relatie tussen natuur en cultuur: wég van de natuur als iets dat getemd moet worden (bewonderd vanwege het klassieke schoonheidsideaal, of geëxploiteerd vanwege haar grondstoffen) en naar de natuur als iets *waar we allemaal deel van uitmaken*; naar het naast elkaar bestaan van een veelheid aan relaties en definities van de natuur. Dit is waar het bij een ecologische benadering om draait: het herkennen en bevorderen van wederkerige relaties tussen lokale

materialen, landschappen, gebruikers en bewoners, om de voorwaarden te scheppen voor het duurzaam en wijdverbreid naast elkaar bestaan.

Er is nu sprake van een groeiende opgave voor de architectuurdiscipline. Dit komt tot uiting in de verscheidenheid aan vragen en problemen die architecten beantwoorden en oplossen, de rituelen en gewoontes die ze uitvoeren, de samenwerkingsverbanden die ze aangaan – zowel binnen als buiten het vakgebied – en de (her)waardering van diverse vormen van kennis. Deze verbreding voorziet de discipline van een veelbelovend kader waarbinnen zij zichzelf kan veranderen in een regeneratieve, relationele en gesitueerde praktijk. Door zich te verbinden met kennissystemen die zijn afgestemd op relaties en systemisch denken, kan de discipline meer inzicht ontwikkelen in materialen, landschappen, grondsoorten en species, niet als handelswaar maar als waardevolle ecosystemen.

IABR 2024: *Nature of Hope*

Nature of Hope laat zien dat deze groeiende opgave – het vinden van ecologische manieren om architectuur te beoefenen – *al wordt uitgevoerd*. Via drie complementaire onderdelen – een tentoonstelling, een publieksprogramma, en een programma en netwerk van stedelijke natuurinitiatieven – viert *Nature of Hope* veelbelovende ontwikkelingen in de architectuur en belicht bestaande praktijken die onze relatie met de natuur als een wederkerige zien.

De tentoonstelling in het Nieuwe Instituut bestaat uit een reeks inspirerende voorbeelden van praktijken die opkomende vragen en nieuwe richtingen voor ruimtelijk ontwerp hebben verkend. Het publieksprogramma, met de *Practice Place* als kern, biedt mensen uit de ontwerppraktijk ruimte om te discussiëren over het opbouwen van allianties en het vormgeven van een nieuw narratief voor de ontwerpdisciplines. De *Botanical Monuments* vormen een netwerk van locaties en initiatieven in Rotterdam, geworteld in samenleven en dagelijkse rituelen met de natuur, verbonden door het herstel van (informele) ecosystemen en gemeenschappen.

Het netwerk van biënnaledeelnemers ondersteunt de visie op de huidige transformatie van de architectonische discipline. Deze ontwerpers werken samen met ecologen, filosofen, wetenschappers en kunstenaars; ze werken samen met en leren van inheemse en landelijke gemeenschappen en herbevestigen de waarde van vaardigheden en ambachten in de bouw. Zij hebben de biodiversiteit en coëxistentie van meerdere soorten als kernprincipes in hun ontwerpen geïntegreerd. Hun werk is gericht op coöperatieve bouw, wederzijdse hulp en gemeenschap, waarbij ze niet alleen bouwen voor, maar juist mét mensen. Deze bureaus lopen voorop als het gaat om de grootschalige toepassing van *bio-based*, *geo-based* en circulaire materialen, terwijl ze tegelijkertijd de beleids- en marktuiddagingen het hoofd bieden die de implementatie van deze materialen beperken.

Van hun vaak open, onderzoekende manier van ontwerpen gaat een fundamentele betrokkenheid uit met het proces en de gecreëerde relaties. Ze maken gebruik van manieren van werken en organiseren, van gereedschappen en vaardigheden en van verhalen en strategieën die al gangbaar zijn binnen het ruimtelijk ontwerp; om nieuwe manieren te vinden waarop ze met de alledaagse gevolgen van systemische uitdagingen kunnen omgaan. In deze praktijken gaat 'hoopvol denken' altijd gepaard met

'hoopvol doen'. Ze zijn doelbewust en nemen verantwoordelijkheid, op basis van actieve betrokkenheid en begrip van de omvang van de uitdagingen waar we voor staan.

Door deze voorbeelden bij elkaar te brengen verkent *Nature of Hope* de vele manieren waarop een groeiend netwerk van praktijken, denkers en makers de collectieve uitdagingen die voor ons liggen opnieuw vormgeven, en hoe zij hoopvolle, zich ontwikkelende toekomsten ervaren en verbeelden.